

Zilveren Meesterwerken uit de Zaanstreek

een historische biografie van de Joodse zilversmedenfamilie S.I. Vet & Zn.

In Zaandam is er nog een handvol mensen van boven de 80 jaar, die er weet van hebben dat er een vader S.I. Vet en twee zonen Wolf Vet en Arnold Vet zijn geweest die tussen 1900-1940 schitterende zilverwerken, we mogen wel zeggen 'meesterwerken' hebben gemaakt van Zaanse molens, kerken, bedrijfsgebouwen en andere bijzondere objecten. Ze hadden een prachtige winkel op de Gedempte Gracht 16 in Zaandam.

Zilversmeden die 40 jaar lang de Zaanse gemeenschap hebben verrijkt met hun zilveren meesterwerken. Omdat hun vakmanschap op zo'n ongekend hoog niveau heeft gestaan, hebben wij een boek over de zilversmedenfamilie Vet geschreven, opdat driekwart eeuw nadat de Joodse familie Vet werd vermoord in concentratiekampen de Zaanse gemeenschap kennis kan nemen van de historische biografie over deze bijzondere familie Vet.

Salomon Izak Vet en Wolf Vet liggen begraven op de Joodse begraafplaats aan de Westzanerdijk in Zaandam. Arnold Vet, zijn vrouw en dochter en meer familieleden konden onderduiken maar hebben het niet gedaan en hebben de oorlog niet overleefd.

INLEIDING van het boek over de joodse zilversmedenfamilie S.I. Vet & Zn.

In 1932 wordt een nieuwe winkel gebouwd aan de Gedempte Gracht 16 in Zaandam. De gevel is gedecoreerd met de beste kwaliteit natuursteen en afgewerkt met bronzen lijsten en antiek gekleurd glas in lood in teakhouten frames. De vitrines in de winkel zijn uitgevoerd met een raamwerk van brons en ijzer in mahoniehouten omlijstingen waarin prachtige esdoorn panelen zijn gevat, met rustige ramen van antiek gekleurd glas in lood in de achterzijde. De moderne plafondconstructie heeft een bekleding van insolite met een afwerking van op zilver lijkende aluminium lijstjes en versierd met een decoratief sjabloneerwerk op de oorspronkelijke roomkleur. De wandbekleding wordt gevormd door mahoniehouten vitrinekasten waartussen een lambrisering te zien is van grijze esdoorn met zwarte omlijsting.

In deze termen beschrijft een verslaggever van Het Weekblad op 24 augustus 1932 de nieuwe winkel van de zilversmeden S.I. Vet & Zn. In de jaren die volgden zou deze winkel nog vele hoogte-, maar vooral ook dieptepunten kennen.

Het familiebedrijf van Vet bestaat tijdens de opening van de nieuwe winkel exact honderd jaar en staat in de Zaanstreek zeer goed aangeschreven, mede door hun 20 schitterende zilveren meesterwerken die zijn geschonken aan o.a. koningin Wilhelmina, tsaar Nicolaas II, diverse directeuren van bekende Zaanse bedrijven, de gemeente Zaandam enz.

Met deze winkel zou de firma vereeuwigd worden, dat was de algemene verwachting. Maar hoe anders is het gelopen.

Bewoners van de Zaanstreek en ver daarbuiten brengen een bezoek aan de winkel alsof het een toeristische attractie is. Kinderen die in die tijd aan de hand van hun ouders de winkel bezochten

kunnen zich zelfs nu, na 80 jaar, de winkel nog herinneren. Zo ook de 88-jarige heer Remmet Ouwejan jr:

Zondagochtend, 1936-'37

Dikwijls nam mijn vader, Remmet Jacobus Ouwejan, mij mee tijdens een ochtend wandelingetje over de Gedempte Gracht. Ik had de leeftijd tussen de zes à zeven jaar. Zodra ik de winkel zag, stond ik, als klein kind, stil bij één van de vier etalages die de zilverzaak telde. Ik bewonderde niet alleen de twinkeling in het zilver, dat achter de etalage ruit was opgesteld, maar ik was ook verbaasd over de verbinding tussen de glazen zijkant en voorkant ruit, met daar tussen een afgeschuinde glasstrook (onder 45 graden). De etalageruiten waren ingeklemd in gekleurd bronsachtig metaal. De entreedeur was in dezelfde kleur als de omranding van genoemde etalages. Wij vervolgden onze weg terug naar huis door de Westzijde en de Bootenmakersstraat.

Maar deze 80-jarigen zijn de laatsten, want in 1942 werd de winkel abrupt gesloten en de herinneringen aan dit prachtige bedrijf worden door de tand des tijds uit het geheugen van de Zaankanters gewist.

Het familiebedrijf

Rond 1785 kocht Wolf Levi Vet, de Amsterdamse grootvader van S.I. Vet, een huis in Zaandam aan het Zeijlpad nr. 458 op exact de locatie waar nu het pand Gedempte Gracht 70 staat. Aan dit pad begon de jongste zoon Mozes in 1832 een winkel in goud- en zilverwerken in het walhuisje tegenover de woning. In de andere walhuisjes aan het pad waren o.a. gevestigd een schoenmakerij, een bakkerij, houthandel, zeilmakerij, huisschilder, timmerwerkplaats, winkel in kleingoed, papiermakerij en turfschuur.

Het familiebedrijf in goud- en zilverwerken heeft 110 jaar bestaan en is grofweg te verdelen in drie periodes die alle drie uitgebreid beschreven worden.

- **1832-1861 Mozes Wolf Vet**, kashouder in goud en zilver
Aanvankelijk ondersteund door zijn vader Wolf Levie Vet
Vanaf 1857 werkt neef Salomon Izak mee in de zaak
- **1861-1906 Firma S.I. Vet**, eigenaar Salomon Izak Vet.
Zoon Wolf werkt vanaf 1888 mee in de zaak en zoon Arnold vanaf 1900
- **1906-1942 S.I. Vet & Zonen**, eigenaren Salomon Izak Vet met zonen Wolf en Arnold
Salomon Izak treedt in 1912 uit de vennootschap

In het boek worden chronologisch diverse belangrijke historische gebeurtenissen beschreven waarbij de firma Vet betrokken was, zoals de grote stadsbrand in Zaandam van 1858, het dempen van de Voorsloot, de tsaar Peterfeesten in 1897, het bezoek van koningin Wilhelmina in 1908 en de onthulling van het standbeeld van tsaar Peter in 1911.

21 Zilveren meesterwerken

De ruggengraat van het boek vormen de 21 zilveren meesterwerken die alle in opdracht geproduceerd zijn voor een bijzondere gelegenheid. Vaak werd er een zilveren model gemaakt van het gebouw waarmee een bedrijf ooit begonnen was en dat vervolgens geschonken werd bij een jubileum of afscheid van de directeur. Van al die bedrijven wordt kort de geschiedenis beschreven die vooraf ging aan de schenking.

De Fa. S.I. Vet & Zn. nodigde regelmatig verslaggevers van de krant uit om in hun werkplaats zelf de nieuwe modellen te bekijken en ze kregen daarbij een uitgebreide toelichting. Dankzij de verhalen die vervolgens in de kranten verschenen is over de modellen zeer veel informatie bewaard gebleven.

Van de 21 beschreven modellen zijn er 17 getraceerd en gefotografeerd, waarbij aandacht is geschonken aan de herkenning van de beschreven details. Alle beschrijvingen zijn integraal opgenomen en worden vergezeld van bijpassende foto's.

Abrupt einde van het familiebedrijf

Tussen 1832 en 1932 is de firma gestaag uitgegroeid tot een gerenommeerd familiebedrijf met grote bekendheid, vooral in de Zaanstreek. Hun maatschappelijke betrokkenheid heeft daaraan zeker bijgedragen. Die groei stagneerde echter na de opening van de nieuwe winkel in 1932. Dat had niets te maken met de winkel, maar alles met het feit dat de familie Joods was en dat in combinatie met de wereldwijde economische crisis.

Op zaterdag 17 januari 1942 wordt de familie Vet gedwongen om definitief de winkel te verlaten, ze mogen ieder slechts één koffertje met persoonlijke bezittingen meenemen. Arnold Vet trekt op die ijzig koude ochtend voor de laatste keer de grote bronzen winkel deur achter zich dicht.

De winkel blijft onbeheerd achter, net als de werkplaats en de twee bovenwoningen vol met inboedel. Uitvoerig wordt beschreven wat er na het vertrek van de familie met de winkel en de inboedels gebeurde. Het is een informatief, verrassend en tegelijk ook een diep tragisch verhaal. De bedrijfsadministratie is tijdens de oorlog verloren gegaan maar, na uitgebreid onderzoek, is nog zoveel informatie ontdekt dat de laatste jaren van het familiebedrijf zeer realistisch beschreven konden worden. Het maakt ook duidelijk welk een verlies het abrupte einde van deze firma voor de Zaanstreek is geweest.

Voorouders en nakomelingen van S.I. Vet

De oudste vermelding die we van de voorouders gevonden hebben is een Amsterdamse huwelijksakte uit 1698 van Levi Wolff, joodse naam Jehudah Leib Tiktiner, de oudvader van S.I. Vet (5 generaties terug).

Om de Joodse familie Vet goed te kunnen begrijpen wordt in dit boek beschreven op welke wijze de beperkingen die in de 17^e en 18^e eeuw aan Joden waren opgelegd in hun voordeel werden toegepast zodat ze voor zichzelf een goede uitgangspositie creëerden om het familiebedrijf tot een succes te maken. In de 17e eeuw waren voor Joden slechts enkele beroepen toegestaan. De voorouders van de familie Vet hadden vanwege die reden een handel in tweedehands kleding. Ze gingen in Amsterdam de deuren langs en stonden op markten. Heel slim maakten ze gebruik van hun 'netwerk' door ook staatsloten aan te bieden en dankzij hun gedrevenheid kregen ze van de staatsloterij steeds meer bevoegdheid. Uiteindelijk werden ze zelfs geaccrediteerd om zelfstandig staatsloten uit te schrijven.

De familie Vet was joods maar beslist niet orthodox. Maar alleen al het feit dat ze Joden waren heeft ongewild een belangrijke rol in hun levens gespeeld en ook dat krijgt in dit boek gepaste aandacht.

De familie slaagde er elke generatie opnieuw in om meer welvaart voor zichzelf te creëren en zich meer en meer in te zetten voor maatschappelijke doelen. Het werd een vooraanstaande familie die graag gezien was en een grote bekendheid kreeg met hun schitterende winkels. Salomon Izak Vet had naast zijn jongste zoons Wolf en Arnold, die hem in het zilverbedrijf opvolgden, nog 7 kinderen. Met uitzondering van een jong gestorven dochter heeft hij er voor gezorgd dat ze allemaal een goede opleiding kregen en een carrière konden opbouwen, soms niet alledaags maar stuk voor stuk succesvol.

Aan alle kinderen wordt in dit boek aandacht geschonken.

Het boek is op 7 april 2019 officieel gepresenteerd in Zaandam.

Het heeft een luxe uitvoering in groot formaat 30*25cm met harde kaft en telt ongeveer 210 pagina's met veel afbeeldingen.

ISBN 9 789492 984845